

9. Міжнародна конвенція про захист прав дитини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

10. Основи міжнародно-правових стандартів прав людини :навч.-метод. посібник / за ред. Завідувача кафедри міжнародного та європейського права О. В. Бігняка. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 168 с.

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 08 липня 2020 року № 573 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#top/>.

Вікторія КУЗЬМИЧ

студентка ННІПО

Артур МАРГУЛОВ

доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародних
відносин та соціально-
гуманітарних дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Основою громадського суспільства та його незмінним супутником — верховенством права є влада, громадянин, громада, єдність права та юридична рівність перед законом, але реалії сучасної України такі, що політико-правова культура характеризується низьким рівнем. Правовий нігілізм і слабкість демократичних традицій і можливостей. Громадське суспільство розглядається та аналізується вітчизняними та зарубіжними науковцями як унікальний ідеологічний феномен. Цікаві спостереження щодо ідеї інститутів громадянського суспільства можна знайти в працях українських юристів, політологів, журналістів XIX-XX століття.

Однак поняття «громадського суспільства» і його сутнісні характеристики залишаються дискусійними й сьогодні. Залишаються питання щодо стадії становлення, типів інститутів, форм взаємодії з державою, перспектив розвитку інститутів громадянського суспільства в умовах становлення соціальних держав. Ця наукова невизначеність уповільнює процес впровадження правових та законодавчих заходів. Політична реформа цій країні потрібна вже давно. Водночас слід зазначити, що в сучасній українській юридичній науці з'явилося чимало основоположних праць, що дають ґрунтовну методологічну базу для розуміння поняття, явища та форм розвитку громадянського суспільства. Проте всі вищезазначені дослідження

присвячені деталізації загальних чи окремих аспектів розвитку інститутів громадянського суспільства, таких як їх становлення, існування, форма та перспективи розвитку в цілому даного питання.

П. Ситник дуже чітко і конкретно описав основні форми взаємодії, що існують у реальному житті. Громадське суспільство і держава внутрішньо поєднані, особисті та загальні інтереси узгоджуються і реалізуються спільними зусиллями всіх громадян і держави в цілому, держава служить лише засобом задоволення раціональних потреб усіх своїх громадян. Відчуження, відокремлення, конфлікт і постійна боротьба між громадянським суспільством і державою на основі рівності (фактичний статус-кво в більшості «відкритих суспільств»). Поглинання громадського суспільства державою. Держава стає автономним утворенням і починає паразитувати на громадянському суспільстві та використовувати його як засіб задоволення інтересів правлячої еліти (тоталітарне суспільство). Повне підпорядкування громадянського суспільства державі, знищення громадянського суспільства як комунікатора загальної волі та засобу утвердження загального блага. Держава стає чистою формальністю, своєрідним прикриттям для приховування та приховування злочинів, які здійснюють окремі особи та їхні корпорації. Силові ресурси держави використовуються для задоволення егоїстичних інтересів одних індивідів і придушення опору інших. Держава перетворюється із засобу об'єднання суспільства в засіб його руйнування, загострюючи жорстоку боротьбу між одними членами та іншими [5].

Правова основа розвитку дослідження інституційних аспектів громадського суспільства в українському правознавстві базується на тому, що гуманістичний світогляд є ідеологічною основою державного правознавства. Методологічна недооцінка цивільно-соціально-правової цінності особистості як системоутворюючої ланки правовідносин та нехтування людським виміром як критерієм оцінки ефективності правових змін не лише ця галузь знань вітчизняного права, а також сам процес його трансформації, призвів до невиконання наукових рекомендацій. Це є важливим орієнтиром і актуальною проблемою як для вітчизняної юридичної науки, так і сьогодення. Реалізація конституційної вимоги щодо формування в Україні відкритого громадянського суспільства, розбудови та зміцнення демократичної, соціальної та правової держави неможлива без зміцнення суспільної свідомості та суспільних практик як на рівні посадовців, так і пересічних громадян. Важливими елементами основи державної правової політики в Україні є передусім спрямовані на розвиток демократії як загального принципу суспільного буття, способи організації та функціонування державної влади та громадського суспільства, а також публічно-правова політика, окрім основи виникнення, функціонування та розвиток держави та сфери цивільного життя, приватноправові основи. Незважаючи на те, що ці сфери життя є відносно самостійними, вони взаємодіють, утворюючи певну єдність, цілісність, у якій кожна складова держави і суспільства виконує лише

свою функцію, державно-організоване суспільство [1].

Низька ефективність системи громадського суспільства, що виникла в Україні на основі тоталітарної держави, зумовлювалася переважно низкою об'єктивних причин і чинників. Бо громадське суспільство не може повноцінно виконувати свої функції, якщо відсутній хоча б один із його найважливіших елементів, а саме: формування громадської думки; організована громадська діяльність вільних і рівноправних людей, права яких належним чином захищені конституцією та законами; добровільні об'єднання громадян, вільні від контролю державних інституцій і яким надається автономія як на індивідуальному, так і на колективному рівні; громадська діяльність народу, спрямована на реалізацію інтересів різних груп населення та їх представництво на політичному рівні. Це призводить до співпраці та солідарності між людьми та спілкування на основі взаємної довіри та співпраці [2].

Основними характеристиками розвиненого громадянського суспільства [3; 4] є: – вільне здійснення громадянами прав і свобод, закріплених у конституції країни; – розмежування обов'язків між державою та суспільством і незалежними від держави громадськими інститутами (профспілками, асоціаціями, політичними партіями); – політична система з ефективними механізмами взаємодії з громадянським суспільством; – доступ до публічної інформації, законодавча інтеграція права на інформацію; – наявність механізмів інформованого громадського впливу на прийняття управлінських рішень; – відносини для вільного обміну інформацією та результатами діяльності між громадянами; – толерантність і плюралізм ідей і цінностей в нації.

У сучасному суспільстві держава функціонує як відповідник розвинутого громадянського суспільства, завданням якого є узгодження та регулювання інтересів і процес їх реалізації відповідно до національних інтересів і конституційних вимог, створення умов для правового вираження та реалізації. Це означає сприяння структурі суспільства, гармонізацію його складових, запобігання деструктивним конфліктам через соціальне змагання. Суб'єкти недержавної сфери життєдіяльності включають такі соціальні інститути: особи, політичні партії, громадські організації, підприємці, інші недержавні економічні структури, органи місцевого самоврядування, релігійні організації, недержавна освіта заклади культури, наукові клуби, спортивні організації ЗМІ та родини. Ці соціальні інститути служать засобом організації людських спільнот, і хоча такі інститути слідує вказівкам держави, вони не дозволяють державі повністю поглинути їх, а радше впливають на ставлення до подій і ставлення людей завжди зберігайте і цінують особистісні елементи.

Функція громадського суспільства полягає в інтеграції індивідів у групи з метою існування та розвитку. Інший аспект громадянського суспільства визначається його соціальним характером. До найважливіших параметрів суспільства належать його самовідтворювальна (або самодостатня) здатність, внутрішня структура та здатність до розвитку. За цими параметрами соціуму є таке, що має такі елементи: чесність і незалежність; організовані в окремі

сфери відносин або діяльності, які мають самостійну завершеність; спроможність до історичного розвитку; наявність незалежної особистості як основи суспільства та його розвитку.

Громадянське суспільство є потужним джерелом відновлення та гуманізації суспільств і націй. Для громадського суспільства характерна не автократична форма правління, а лише демократичний режим, за якого громадянське суспільство тісно взаємодіє з державою. Громадське суспільство базується на ринковій економіці, а ринкова економіка передбачає наявність різних форм власності. Іншими словами, економічною основою громадського суспільства є власність у всіх її різноманітних формах. В Україні було створено базову правову основу для розвитку громадянського суспільства, розвинулася мережа громадських інституцій, завдяки чому суспільне життя набуло ознак громадянського суспільства.

Необхідно продовжувати створювати сприятливі умови для формування та розвитку громадських здібностей людини на всіх рівнях і в усіх сферах освіти, дозволяючи громадянам краще розуміти та реалізовувати права в демократичних умовах, що є їхньою відповідальністю. Здійснювати права та обов'язки, брати активну участь у суспільно-політичних процесах, свідомо працювати на захист, утвердження та розвиток демократії. Зокрема, необхідно проводити інформаційно-просвітницькі заходи та лекції, спрямовані на підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування щодо суспільних питань.

Список використаних джерел

1. Корнієнко В. О. Інститути громадянського суспільства та української держави: правові витоки. Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Одеса : Юрид. л-ра. 2006. Вип. 29. С. 210-213.
2. Колодій А. Ф. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього (формування ідеалу). *Електронний незалежний культурологічний часопис «І»*. 2001. № 21. С. 23-42.
3. Парсонс Вейн. Публічна політика. Вступ до теорії й практики аналізу політики / Вейн Парсонс. Київ : Видавн. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 520 с.
4. Сурмін Ю. П. Взаємодія органів державної влади з інститутами громадянського суспільства / Ю. П. Сурмін, А. М. Михненко, Л. І. Загайнова та ін. Бібліотека магістра. Навчальний посібник : рекомендований МОН України лист №1/11-6649 від 20.07.2010 р. Київ : НАДУ, 2011. 388 с.
5. Ситник П. Громадянське суспільство і держава : особливості їх взаємодії. *Стратегічна панорама*. 2002. № 4.
6. Маргулов, А. Х. (2018). Громадянське суспільство в Україні: історичні ретроспективи.